

راهکارهای امیدآفرینی در جامعه بر اساس بیانات رهبر انقلاب

وحیده نعمتی^۱

چکیده

امید به عنوان یک احساس مثبت و محرک، نقش بسیار مهمی در زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها ایفا می‌کند و می‌تواند به عنوان عاملی مؤثر در دستیابی به اهداف و غلبه بر چالش‌ها عمل کند. در دنیای کنونی، جوامع با چالش‌های گوناگونی از جمله بحران‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مواجه هستند که این مسائل می‌توانند به کاهش امید و انگیزه در افراد منجر شوند. در این راستا، رهبری مؤثر و الهام‌بخش می‌تواند به عنوان عاملی کلیدی در ایجاد و تقویت امید در جامعه عمل کند. این مقاله به بررسی راهکارهای امیدآفرینی از منظر رهبری می‌پردازد و بر اهمیت ایجاد فضایی مثبت و انگیزشی در ارتقاء روحیه جمعی و فردی تأکید می‌کند. با ارائه الگوهای رهبری موفق، می‌توان به بهبود شرایط اجتماعی و افزایش امید در میان افراد جامعه کمک کرد. تحقیق حاضر با استفاده از روش تحلیلی توصیفی، به بررسی شیوه‌های امیدآفرینی در جامعه اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری می‌پردازد. تأکید بر این نکته است که ایمان و خداپاوری به‌عنوان اصلی‌ترین راهکار، می‌تواند آرامش و امنیت روانی را در جامعه افزایش دهد. علاوه بر این، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که باور به مهدویت در بعد اعتقادی و همچنین صبر، استقامت و توکل بر خداوند در بعد اخلاقی، نقش بسزایی در ایجاد امید در جامعه اسلامی دارند. در بعد رفتاری نیز، یادآوری روزهای تاریخی و زنده نگه داشتن ایام الله، تلاش مسئولین در ایجاد رفاه و توسعه اقتصادی، و توجه به این نکته که دشمن توان مقابله با جبهه حق را ندارد، می‌تواند به افزایش امید در جامعه اسلامی کمک کند.

کلید واژه: ایمان به خدا، امیدآفرینی، توکل، جامعه اسلامی، مهدویت.

۱. سطح دو؛ حوزه علمیه ولیعصر(عج)

مقدمه

در بستر تحولات پرشتاب و چالش‌های پیچیده دنیای امروز، مفهوم "امید" بیش از هر زمان دیگری به عنوان یک سرمایه اجتماعی و یک نیروی پیشران برای حرکت جوامع به سوی کمال، مورد توجه قرار گرفته است. امید، نه تنها یک حالت ذهنی، بلکه یک مکانیزم فعال برای تاب‌آوری و خلق آینده‌ای مطلوب است؛ عنصری که قادر است در برابر موج‌های یأس و رخوت، ایستادگی کند و موتور محرکه پیشرفت را در دل ملت‌ها روشن نگه دارد.

این نوشتار با رویکردی تحلیلی، به کاوش در راهکارهای عملی و اثربخش برای تزریق و تقویت روحیه امید در پیکره جامعه معاصر می‌پردازد. نقطه ثقل این بررسی، بازخوانی و تحلیل بیانات و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی است؛ شخصیتی که امیدآفرینی را نه یک فضیلت جانبی، بلکه راهبردی بنیادین برای عبور از موانع و دستیابی به قله‌های اقتدار و پیشرفت می‌داند. از منظر ایشان، امید، جوهره پویایی و سنگ‌بنای خودباوری ملی است.

در دورانی که اطلاعات به سرعت دست به دست می‌شوند و هجمه‌های فرهنگی و اقتصادی می‌توانند بذر ناامیدی بپاشند، ضرورت پرداختن به مقوله امیدآفرینی بیش از پیش آشکار می‌شود. ناامیدی، ریسک آسیب‌های اجتماعی را افزایش داده و مانع از بالفعل شدن ظرفیت‌های نهفته در یک ملت می‌شود. از این رو، شناخت عمیق سازوکارهای امیدبخش و ترویج آن در سطوح مختلف جامعه، نه تنها به سلامت روان فردی و جمعی کمک می‌کند، بلکه نقش غیرقابل انکاری در استحکام پایه‌های امنیت ملی و شکوفایی فرهنگی ایفا می‌نماید. این تحقیق می‌کوشد تا با بهره‌گیری از منظومه فکری رهبر فرزانه انقلاب، ابعاد پنهان و آشکار این مهم را روشن ساخته و به معرفی راهکارهایی بپردازد که می‌تواند بذر امید و خودباوری را در دل‌های مردم آبیاری کند.

هدف غایی این مقاله، ارائه چارچوبی عملی و روشنگرانه است که بتواند راهنمایی برای تمامی کنشگران فرهنگی، مسئولان و آحاد مردم باشد تا در جهت ساختن فردایی روشن و امیدوار قدم بردارند. فرضیه اصلی این پژوهش بر این مبنا استوار است که تکیه بر ایمان الهی و توکل، همراه با تبیین صادقانه دستاوردها و پیشرفت‌های نظام اسلامی، از قدرتمندترین ابزارهای امیدبخشی در جامعه محسوب می‌شوند.

در خصوص موضوع مورد بحث آثاری مشابه نوشته شده است؛ از جمله:

مقاله: تبیین راهکارهای موثر امیدآفرینی در جهاد تبیین بر مبنای تعالیم اسلامی؛ محبوبه کشفی؛ سال ۱۴۰۳. در این مقاله راهکارهای امیدآفرینی مورد نظر بوده است اما محوریت آن بحث جهاد تبیین است؛ از این رو با مقاله مورد بحث متفاوت است.

مقاله: امیدآفرینی در قرآن با تکیه بر اندیشه‌های جوادی آملی و علامه طباطبایی؛ نفیسه زارعی؛ سال ۱۴۰۰. در این مقاله موضوع مورد بحث از منظر قرآن کریم و با توجه به دیدگاه‌های دو مفسر نامبرده صورت گرفته است.

مقاله: کاوشی داده بنیاد بر امیدآفرینی در جامعه در راستای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب؛ یوسف محمدی مقدم؛ سال ۱۴۰۲. در این مقاله نیز مسئله امیدآفرینی مورد بحث قرار گرفته است اما تنها تکیه بر بیانیه گام دوم دارد.

این مقاله در رویکرد خود به موضوع امیدآفرینی، از پژوهش‌های پیشین در این زمینه متمایز و نوآورانه است. در حالی که بسیاری از مطالعات و مقالات موجود به صورت پراکنده یا با تمرکز بر جنبه‌های روانشناختی، جامعه‌شناختی، یا اقتصادی امید می‌پردازند، و یا صرفاً به ذکر اهمیت کلی امید بسنده می‌کنند، پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی متفاوت و متمرکز، به طور ویژه و جامع به تبیین «راهکارهای عملی و بنیادین امیدآفرینی در جامعه اسلامی، با تأکید بر منظومه فکری و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)» می‌پردازد.

الف) مفهوم شناسی

پیش از پرداختن به اصل موضوع، برخی از واژگان اصلی این مقاله از جهت لغت و اصطلاح تشریح می‌شود.

امیدآفرینی

امید در لغت به معنای چشم داشتن به تحقق یافتن آرزو، انتظار وقوع امر مطلوب و باور به دست یافتنی بودن هدف است.^۱ این واژه، حاکی از نوعی انتظار مثبت و سازنده است که انسان را به تلاش و کوشش برای رسیدن به خواسته‌هایش ترغیب می‌کند. امید، نقطه مقابل یأس و ناامیدی است و به زندگی معنا و جهت می‌بخشد.

امیدآفرینی در لغت به معنای ایجاد و القای حس امید و خوش بینی در دیگران است. این عمل شامل ارائه چشم اندازی مثبت از آینده، تشویق و ترغیب افراد به تلاش و کوشش، و یادآوری توانایی‌ها و ظرفیت‌های آنان است. امیدآفرینی، نقطه مقابل یأس پراکنی و ایجاد ناامیدی در جامعه است.

در اصطلاح، امید (و معادل عربی آن واژه رجاء) یک حالت روانی و شناختی است که فرد را قادر می‌سازد تا با وجود موانع و مشکلات، به آینده با خوش‌بینی نگاه کند و برای رسیدن به اهداف خود تلاش نماید. امید، ترکیبی از باور به توانایی‌های خود، داشتن اهداف مشخص و داشتن راه‌هایی برای رسیدن به آن اهداف است. به عبارتی دیگر، امید یک فرآیند تفکر است که شامل تعیین هدف، یافتن مسیر و انگیزه برای حرکت در آن مسیر است.^۲

در اصطلاح، امیدآفرینی به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که با هدف تقویت حس امید و خوش بینی در افراد و جامعه انجام می‌شود. این اقدامات می‌تواند شامل ترویج ارزش‌های مثبت، ارائه الگوهای موفق، ایجاد فرصت‌های رشد و پیشرفت، و رفع موانع و مشکلات باشد. امیدآفرینی، نقش مهمی در ارتقای سلامت روانی و اجتماعی جامعه ایفا می‌کند و به افزایش انگیزه و مشارکت افراد در فعالیت‌های سازنده کمک می‌کند.

۱. دهخدا، فرهنگ متوسط دهخدا، ج ۱ ص ۲۳۶؛ نفیسی، فرهنگ نفیسی، ج ۱ ص ۲۳۷.

۲. احمد نگری، جامع العلوم، ج ۲ ص ۱۹۱؛ جرجانی، التعریفات، ص ۴۸.

ب) اهمیت امید آفرینی

در عصر حاضر که با چالش‌های متعددی روبروست، جوامع گاهی در معرض احساس ناامیدی و یأس قرار می‌گیرند. امید، به مثابه نیروی محرکه و بنیادین، نقشی حیاتی در پیشبرد و پویایی جامعه ایفا می‌کند. از این رو، ترویج و تقویت این حس در میان شهروندان، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌شود.

امید، بزرگترین سرمایه اجتماعی یک ملت است و به جامعه پویایی و نشاط می‌بخشد. همان‌طور که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرموده‌اند: «امید و آرزو، رحمتی برای امت من است. اگر آرزو نبود، هیچ مادری فرزندش را شیر نمی‌داد و هیچ باغبانی درختی نمی‌نشانند.»^۱

بر اساس این روایت، امید نیروی حیاتی است که بقای نسل و تلاش‌های سازنده انسان را تضمین می‌کند. این حس، انگیزه‌بخش فعالیت‌های اساسی زندگی است و فقدان آن، مانع پیشرفت و تداوم حیات می‌شود. بنابراین، امید نقش کلیدی در پویایی و شکوفایی فرد و جامعه ایفا می‌کند. به علاوه، امید، ابزار اصلی پیشرفت و تعالی است. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با تأکید بر این نکته، امید را مهم‌ترین ابزار پیشرفت دانسته و فرموده‌اند دشمن تمام تلاش خود را برای القای ناامیدی و بن‌بست به کار می‌گیرد. همچنین، ایشان امید آفرینی را یکی از شاخصه‌های ایران دوستی برشمردند و یأس آفرینی را مغایر با این حس ملی دانستند.^۲ امام علی (علیه السلام) نیز در این زمینه فرموده‌اند: «آرزو، رفیقی همدم است.»^۳

با در نظر گرفتن اینکه «آرزو، رفیقی همدم است»، می‌توان گفت که امید نه تنها یک انگیزه بیرونی، بلکه یک همراه درونی و دائمی برای انسان است. این همراهی، در طول مسیر زندگی، انسان را در برابر سختی‌ها یاری رسانده و انگیزه لازم برای ادامه راه و دستیابی به اهداف را فراهم می‌آورد. به این ترتیب، امید به عنوان یک رفیق، همواره در کنار انسان است و او را به سوی ساختن آینده‌ای بهتر هدایت می‌کند.

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۷۷ ص ۱۷۳؛ محمدی ری شهری، دانشنامه قرآن و حدیث، ج ۶ ص ۷۲.

۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مردم اصفهان: ۱۴۰۱ / ۸ / ۲۸.

۳. محمدی ری شهری، میزان الحکمة، ج ۱ ص ۲۰۴.

۳) توجه مردم به ضعف دشمن

توجه به ضعف دشمنان اسلامی و انحطاط آنها، به مسلمانان این امید را می‌دهد که مسیر پیشرفت و پیروزی ممکن است. این آگاهی از ضعف‌های دشمنان، باعث افزایش اتحاد و همبستگی در جامعه اسلامی می‌شود. در نتیجه، روحیه مقاومت و قدرت در میان مسلمانان تقویت شده و آنها را به سمت تحقق اهداف بزرگتر سوق می‌دهد.

در همین راستا، قرآن کریم در ضمن معرفی دشمنان اسلام، جبهه کفار و دست اندرکاران آنها را همواره ضعیف دانسته و باطل را رو به شکست و زوال معرفی کرده است. در قرآن کریم آمده است:

«الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا؛ کسانی که ایمان دارند، در راه خدا پیکار می‌کنند؛ و آنها که کافرند، در راه طاغوت [بت و افراد طغیانگر]. پس شما با یاران شیطان، پیکار کنید؛ و از آنها نهراسید؛ زیرا که نقشه شیطان، همانند قدرتش ضعیف است.»^۱

رهبر انقلاب در همین راستا فرمودند:

« یکی از نقاط امید، فرسودگی جبهه‌ی مقابل ما است. بنده به طور قاطع می‌گویم ... امروز تمدن غربی دچار انحطاط است، یعنی واقعاً در حال زوال است ... لب‌گودال است حتی خود اندیشمندان غربی این را احساس کرده‌اند و بر زبان می‌آورند و می‌گویند. این هم یکی از نقاط امید ما است. تمدن غربی، تمدن مادی در مقابل ما قرار دارد و رو به فرسودگی است. این هم یکی از نقاط امیدبخش است؛ و بعد هم وعده‌ی تخلف‌ناپذیر خدا ... وعده‌ی چه کسی از خدا درست‌تر است؟ خدا می‌گوید: «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ»؛ اگر شما نصرت کردید خدا را، یعنی به سمت تمدن اسلام و جامعه‌ی اسلامی و تحقق دین خدا پیش رفتید، خدا شما را یاری میکند؛ نقطه‌ی امید. پس عنصر سوم هم که وجود نقطه‌ی امید است، وجود دارد.»^۲

۱. نساء: ۷۶.

۲. بیانات در میان جمعی از دانشجویان: ۱/۳/۱۳۹۸.

نتیجه‌گیری

این مقاله به کاوش در راهکارهای بنیادین امیدآفرینی در جامعه اسلامی، با تمرکز بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری، پرداخته است. تحلیل‌های صورت گرفته، ابعاد سه‌گانه اعتقادی، اخلاقی و رفتاری امیدآفرینی را به شرح زیر برجسته می‌سازد:

بعد اعتقادی: بنیان‌های معنوی امید

- **تقویت ایمان و خداباوری:** این پژوهش نشان می‌دهد که افزایش ایمان و اتکا به قدرت لایزال الهی، نخستین و قدرتمندترین راهکار برای تزریق آرامش و امنیت روانی در جامعه است. نظام‌های اجتماعی که بر پایه اصول دینداری و وفاداری به وعده‌های الهی بنا شده‌اند، ظرفیت بالایی برای تقویت همبستگی اجتماعی دارند.
- **باور به مهدویت:** اعتقاد به ظهور منجی و تحقق عدالت و امنیت جهانی، به مؤمنان این اطمینان را می‌بخشد که با توکل و پشتکار، می‌توانند بر چالش‌های کنونی فائق آیند.

بعد اخلاقی: فضایل پایدارساز امید

- **گسترش صبر و استقامت:** رهبران دینی وظیفه دارند که جامعه را به فضیلت صبر و پایداری در برابر سختی‌ها دعوت کنند. این رویکرد، مقاومت جامعه را در برابر فشارهای خارجی افزایش داده و مانع از غلبه عوامل بیرونی بر اراده امت اسلامی می‌شود.
- **توکل بر خداوند:** ترویج روحیه توکل بر خدای متعال، به افراد کمک می‌کند تا با اتکا به نیروی الهی، بر مشکلات غلبه کرده و امید خود را از دست ندهند. این اعتماد، سپر روانی محکمی در برابر یأس و ناامیدی ایجاد می‌کند.

بعد رفتاری: تجلیات عملی امید

- **یادآوری ایام‌الله:** زنده نگه داشتن خاطره روزهای تاریخی و مناسبت‌هایی که تجلی قدرت و نصرت الهی بوده‌اند (ایام‌الله)، نقشی کلیدی در تقویت امید و خودباوری ملی دارد. این یادآوری‌ها، ایمان به تحقق وعده‌های الهی را در زندگی روزمره و اجتماعی تقویت می‌کند.

- **توسعه اقتصادی و رفاه اجتماعی:** بر اساس بیانات رهبری، تلاش مسئولین در جهت گسترش توسعه اقتصادی و ایجاد رفاه اجتماعی، عاملی مهم در افزایش امید به آینده در میان مردم است. پیشرفت‌های مادی و بهبود معیشت، به طور مستقیم بر روحیه و انگیزه افراد تأثیر مثبت می‌گذارد.
 - **توجه به ضعف دشمن:** آگاهی از ضعف‌ها و انحطاط جبهه مقابل، به مسلمانان این اطمینان را می‌دهد که مسیر پیشرفت و پیروزی هموار است. این بینش، روحیه مقاومت و اتحاد را در جامعه اسلامی تقویت کرده و آنان را به سمت تحقق اهداف بزرگ‌تر سوق می‌دهد.
- در مجموع، این مقاله چارچوبی جامع برای امیدآفرینی در جامعه اسلامی ارائه می‌دهد که بر هم‌افزایی ابعاد اعتقادی، اخلاقی و رفتاری تأکید دارد. پیاده‌سازی این راهبردها، نه تنها به ارتقاء سلامت روانی و اجتماعی افراد کمک می‌کند، بلکه پایه‌های اقتدار و استقلال امت اسلامی را نیز مستحکم می‌سازد.

فهرست منابع

* قرآن کریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی.

۱. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ متوسط دهخدا، تهران: دانشکده ادبیات، چاپ دوم، ۱۳۹۰.
۲. رضایی، محمد علی، تفسیر قرآن مهر، تهران: پژوهش های تفسیر و علوم قرآن، چاپ اول، ۱۳۸۷.
۳. طباطبایی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، ترجمه همدانی، قم: جامعه مدرسین، چاپ پنجم، ۱۳۷۴.
۴. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: درسهایی از قرآن، چاپ اول، ۱۳۸۸.
۵. مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، بیان قرآن، (سوره توبه)، تهران: مؤسسه انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸.
۶. _____ روشنای آینده، تهران: مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۷.
۷. _____ شعار سال ۱۳۹۶، تهران: مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۶.
۸. _____ نگاهی به نظریه انتظار در اندیشه آیت الله خامنه‌ای، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸.
۹. محمدی ری شهری، محمد، توسعه اقتصادی بر پایه قرآن و حدیث، قم: دارالحدیث، چاپ سوم، ۱۳۹۰.
۱۰. مطهری، مرتضی، امدادهای غیبی در زندگی بشر، تهران: صدرا، چاپ بیست و چهارم، ۱۳۹۰.
۱۱. _____ مجموعه آثار، تهران: صدرا، چاپ هشتم، ۱۳۸۴.
۱۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ سی و دوم، ۱۳۷۴.
۱۳. نفیسی، علی اکبر، فرهنگ نفیسی، تهران: خیام، چاپ اول، بی تا.
۱۴. احمدنگری، عبدالنبی، جامع العلوم، بیروت: الأعلمی، چاپ دوم، ۱۳۹۵ق.
۱۵. جرجانی، علی بن محمد، التعریفات، تهران: ناصر خسرو، چاپ اول، ۱۳۷۰.
۱۶. حویزی، عبد علی بن جمعه، تفسیر نورالتقلین، قم: اسماعیلیان، چاپ چهارم، ۱۴۱۵ق.

۱۷. طوسی، محمد بن حسن، **الأمالی**، قم: دارالثقافه، چاپ اول، ۱۴۱۴ق.
۱۸. _____ **تهذیب الأحكام**، تهران: اسلامیة، چاپ اول، ۱۳۶۵.
۱۹. قمی، علی بن ابراهیم، **تفسیر قمی**، قم: دارالکتب، چاپ سوم، ۱۴۰۴ق.
۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی**، تهران: دارالکتب الاسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق.
۲۱. مجلسی، محمد باقر، **بحار الأنوار**، بیروت: داراحیاء التراث، چاپ سوم، ۱۴۰۳ق.
۲۲. محمدی ری شهری، محمد، **حکمت‌نامه پیامبراعظم(ص)**، قم: دارالحديث، چاپ اول، ۱۳۸۶.
۲۳. _____ **دانش‌نامه قرآن و حدیث**، قم: دارالحديث، چاپ دوم، ۱۳۹۳.
۲۴. _____ **میزان الحکمة**، قم: دارالحديث، چاپ یازدهم، ۱۳۸۹.
۲۵. سایت نشر آثار مقام معظم رهبری: Khamenei.ir